
دنیانگرای مهم ترین آفت معنویت گرایی
از منظر امام علی (علیه السلام)

عیسی عیسی زاده*

تاریخ پذیرش: ۹۸/۳/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۱/۳۰

چکیده

هر انسان و جامعه ای زمانی به قله های سعادت و رستگاری دست پیدا خواهد کرد که بتواند علاوه بر فراهم نمودن زمینه گرایش به معنویت با آفت های آن نیز مبارزه کند، یکی از راه های شناخت آفت های معنویت گرایی، عمل نمودن به توصیه شخصیت هایی همچون امیر مومنان علی (علیه السلام) است که خود مسیر رسیدن به بالاترین پله های معنویت را طی نموده است و آفت های آن را به بهترین شکل از سر راه خود برداشته است، در پژوهش پیش رو تلاش شده است با بهر جویی از آیات الهی و سخنان و سیره امیر مومنان علی (علیه السلام) به روش توصیفی و تحلیلی زمینه های پیدایش و پیامد دنیانگرایی و راه کارهای پیشگیری از دنیا پرستی مورد بررسی قرار گیرد. داده های پژوهش: با بررسی آیات قرآن و سخنان و سیره امیر مومنان علی (علیه السلام) مشخص گردید که مهم ترین عامل آفت معنویت دنیانگری است. یافته های پژوهش: پس از بررسی آیات و سخنان و سیره امیر مومنان علی (علیه السلام) مشخص گردید که عواملی همچون، لذت های دنیایی، سستی ایمان، نا آگاهی و اشرافی گرایی حاکمان می تواند زمینه دنیانگرایی را فراهم نماید و ضربات جبران ناپذیری را بر معنویت گرایی مانند فراهم شدن زمینه انجام گناه، محرومیت از محبت خداوند، فساد دین و یقین، حسرت و اندوه فراوان، فساد عقل، ذلت و خواری، کوردلی و ورود در آتش جهنم بار آورد. و برای پیشگیری و درمان دنیانگرایی نیز می توان از راه

هایی همچون ارتقای ایمان و یقین، ارتقای آگاهی، یاد مرگ و معاد، موعظه، تامل در عواقب دنیاپرستان و انجام اعمال ضد دنیاطلبی بهره جست.

واژگان کلیدی

امام علی علیه السلام، معنویت، آفت، دنیا، دنیا گرایی، جامعه

مقدمه

یکی از آفت‌هایی که معنویت‌گرایی جوامع اسلامی را مورد تهدید جدی قرار داده است، دنیا طلبی و تجمل‌گرایی است. در قرآن کرارا، نسبت به فریبندگی این بیماری هشدار داده شده است و این خصلت از سوی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم، ریشه تمام انحرافات و خطاهای بشر معرفی شده است. «حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ» (کلینی، ۱۴۰۷: ۳۱۵/۲) (و در کلام امیر مومنان علی علیه السلام نیز این پدیده خطر ناک از بزرگ‌ترین خطاها شمرده شده است. «أَعْظَمُ الْخَطَايَا حُبُّ الدُّنْيَا» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۳۹۸/۲) و عواقب سوء آن بارها از سوی آن حضرت در خطبه‌ها و نامه‌هایش یادآوری شده است. با بررسی عوامل انحراف و سقوط جوامع اسلامی نیز می‌توان به این نتیجه دست یافت که مهمترین عامل آن دنیاگرایی بوده است. مقام معظم رهبری نیز در مبتلاشدن جامعه امروز به آفت تجمل‌گرایی فرمود: «امروز متأسفانه همان‌طور که این جوانها گفتند، مصرف‌گرایی و مسابقه‌ی تجمل‌پرستی و مسابقه‌ی پول درآوردن و تلاش برای پول کردن، یک طبقه‌ی جدیدی درست کرده، نظام اسلامی با تولید ثروت مخالف نیست، با ایجاد ثروت مخالف نیست، بلکه مشوق اوست. اگر تولید نباشد، اگر ایجاد ثروت نباشد، حیات و بقای جامعه به خطر خواهد افتاد. اقتدار لازم را جامعه به دست نخواهد آورد؛ این یک اصل اسلامی است، اما اینی که آحاد مردم دلشان لک بزند برای مسابقه‌ی اشرافیگری، برای تجمل‌پرستی، این یک چیز بسیار نامطلوب است؛ این چیزی است که متأسفانه در درون ما هست» (بیانات: ۱۳۶۸/۴/۲).

بنابراین، حال که این آفت دنیا گرایی، مهم‌ترین رکن هویت جامعه اسلامی یعنی معنویت را تهدید می‌کند ضرورت دارد تا دلسوزان و پرچم‌داران هدایت در ارتقای آگاهی جامعه تلاش نمایند، بر همین اساس نگارنده این سطور سعی نموده است تا با تبیین این پدیده خطر ناک و معرفی عوامل گرایش به آن و پیامد و راه کارهای پیشگیری از آن را در این پژوهش به روش توصیفی و تحلیل محتوا با بهره‌جستن از آیات و سخنان و سیره امیر مومنان علی علیه السلام مورد بررسی قرار دهد.

لغت شناسان لفظ دنیا را از ریشه "دُنُو" گرفتند و برای آن چند معنا ذکر کردند، از جمله، نزدیکی (احمد بن فارس، ۱۴۰۴: ۳۰۳/۲) نزدیکی به زمان حال (طوسی، بی تا: ۴/۴۴۷) نزدیکی به ساکنان زمین (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۱۷۲) نزدیکی به امور جسمانی و لذات، نزدیکی با حکم و علم (همان) جهانی که در آن هستیم، عالم مادی، این جهان، عالم حاضر، مقابل آخرت، کره زمین (معین، ۱۳۵۷: ۱۵۶۶/۲) اما عده ای دیگر، دنیا را از ریشه دنائت گرفته اند و آن را به معنای پست تر دانسته اند (احمد بن فارس، ۱۴۰۴: ۳۰۳/۲) در مقابل بهتر (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۱۷۲) چیزی که انسان را از خدا باز میدارد. (معین، ۱۳۵۷: ۱۵۶۶/۲)

حقیقت دنیا

قرآن کریم در آیات متعددی آن را بازیچه، و زندگی آن را شبه واقعی دانسته و زندگی واقعی را زندگی آخرت معرفی می کند. (عنکبوت/۶۴) آری! زندگی واقعی تنها در آخرت است. آنجائی که زندگی از نظر طول مدت، نوع و شمار برخوردار از نعمتها و لذائذ، حد و حصری وجود ندارد، جایی که هیچ غم و غصه و درد و رنجی در آن راه ندارد، آیا در مقابل چنین زندگی، می توان این زندگی دنیا را جز سرگرمی و بازیچه ای بیش ندانست؟ و آیا انسان عاقل به چنین دنیائی اعتماد می نماید؟

حقیقت دنیا در نگاه امیر مومنان علی (علیه السلام)

امام علی (علیه السلام) در خطبه هشتاد و دوم نهج البلاغه می فرماید: «چگونه توصیف کنم سر منزلی را که ابتدای آن سختی و مشقت است و پایان آن فنا و نیستی، در حلال آن حساب است و در حرامش عقاب، ثروتمندش فریب می خورد و فقیر و گدایش محزون می گردد. چه بسیار کسانی که به دنبالش بدوند و به آن نرسند و چه بسیار کسانی که رهاش سازند و به آنها روی آورد. هر کس با چشم بصیرت و عبرت به آن بنگرد به او بصیرت و بینائی بخشد؟ و آن کس که چشمش به دنبال آن باشد و فریفته آن گردد از دیدن حقایق نایبش کند» و در سخنی دیگر فرمود: «مَثَلُ دُنْيَا مِثْلُ مَارٍ اسْتِ كَيْ يَزِيحَ دُونَ يَدَيْهِ» انسان نرم و ملایم ولی سَمَّ كَشَنده ای در درون با خود دارد، نادان بی خبر به آن علاقه پیدا می کند و هوشمند عاقل از آن پرهیز می نماید» (نهج البلاغه، حکمت ۱۱۵) از امیر مومنان علی (ع) پرسیده شد، چرا دنیا را دنیا نامیده اند؟ حضرت فرمود: « دنیا، دنیا نامیده شده است، چون به هر چیزی بسیار

نزدیک است. (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۵۵/۵۴) در روایت دیگری از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز آمده است، از آن حضرت درباره علت نام گذاری دنیا سؤال شد، حضرت فرمود: «چون دنیا پست و حقیر است» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۵۵/۵۶) مرحوم مجلسی در باره دنیای مذموم فرموده است: «دنیای نکوهیده مرکب است از اموری که انسان را باز دارد از اطاعت خداوند و دوستی او و تحصیل آخرت، پس دنیا و آخرت با هم متقابلند، هرچه باعث رضای خدای سبحان و قرب او شود از آخرت است گرچه به ظاهر از دنیا باشد، مثل تجارت و زراعت و صنعتی که مقصود از آنها معیشت عیال باشد برای اطاعت امر خدا، صرف کردن آنها در مصارف خیریه، کمک کردن به محتاجان و صدقات، اینها همه از آخرت است، گرچه مردم آن را از دنیا دانند، ریاضت‌های ساختگی و کارهای ریاکارانه گرچه با تزهد و انواع مشقت باشد از دنیاست، زیرا سبب دوری از خدا شود و قرب به سوی او نیآورد مثل اعمال کفار و مخالفان» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷/۶۳)

مقصود از دنیاگرایی

مراد از دنیا گرایی؛ گرایش به دلبستگی‌های دنیوی و ترجیح دادن دنیا و لذایذ آن بر آخرت است، بر همین اساس، در قرآن، برتری دادن زندگی دنیا بر آخرت، یکی از اوصاف انسان‌های کفر پیشه شمرده شده است (ابراهیم/۳) و در جای دیگر، همین خصلت منشأ ارتداد عده‌ای از مومنان مطرح شده است. (نحل/۱۰۶)

عامل دنیاگرایی که خود جامع عوامل آسیب‌زای مختلف و تأثیرگذار بر معنویت‌گرایی انسان است، نقش مهم و کلیدی در ابتلای انسان به بیماری‌های مختلف روحی و روانی دارد. دنیاگرایی مفهومی متمایز از دنیاداری است که رویکردی مثبت را به دنبال داشته و مورد پذیرش منابع دینی از جمله قرآن است.

مقصود از دنیاگرایی که به عنوان منشاء انحراف و لغزش‌ها و مهم‌ترین آفت معنویت‌گرایی معرفی شده، آن است که انسان با غفلت از اینکه دنیا تنها یکی از مراحل حیات وی می‌باشد نه همه آن، دنیا را منزل، معبود، معشوق و فرمانده زندگی خود قرار دهد و عبد و اسیر مرکب و نیروی تحت فرمان دنیا گردد و به گونه‌ای تعلق خاطر و وابستگی به دنیا پیدا کند که ملاک و معیار او در همه صحنه‌های زندگی، منفعت دنیوی و مادی باشد. به تعبیر دیگر، دنیایی مذموم است، که مقابل آخرت و در تضاد با آن باشد و پرداختن به آن، غفلت یا تعافل از حیات ابدی را به دنبال داشته باشد. اما هرگاه دنیا تجارتخانه

و بازار مزرعه و محل کشت و کار، ممر و جاده ای به سوی ابدیت انسان و فرصتی تلقی شود که می توان از حیات همراه با آن، رستگاری و سعادت انسانی را تضمین کرد، بهترین نعمت خداست و اصلاً آخرت را در همین دنیا و به وسیله فرصت و امکانات موجود در آن می توان ساخت. لذا پس از سپری شدن دنیا و در صحنه قیامت و زمان برداشت حاصل و در یوم الحسرة، غالب انسان ها حسرت و افسوس از دست دادن دنیا را می خورند که چرا از این فرصت و نعمت بزرگ استفاده و بهره بیشتری نبردند. حاصل آنکه به فرموده پیامبر خدا ﷺ: «این دنیاست که برای انسان خلق شده است و انسان نیز برای آخرت آفریده شده است» (ابن ابی فراس، ۱۴۱۰: ۱۳۱/۱) بر همین اساس حضرت علی (علیه السلام) پس از جنگ «جمل» در بصره جهت عیادت «علاء بن زیاد حارثی» که از یاران آن حضرت بود به خانه ی او رفت وقتی که خانه ی بسیار مجلل و وسیع او را دید فرمود: «با این خانه ی وسیع در دنیا چه می کنی؟ در حالی که در آخرت به آن نیازمندتری، آری اگر بخواهی می توانی با همین خانه به ثواب آخرت بررسی در این خانه ی وسیع میهمانان را پذیرائی کنی، به خویشاوندان با نیکوکاری ببیوندی و حقوقی که بر گردن تو است به صاحبان حق برسانی پس آنگاه تو با همین خانه ی وسیع می توانی به ثواب آخرت دستیابی (نهج البلاغه، خطبه ۲۰۹). در مورد ارزش دنیا و استفاده بهینه از آن در مسیر آخرت، آیات متعددی از قرآن نیز بدان اشاره داشته و به آن توجه داده است:

وَاتَّبِعْ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا،

(با آنچه که خدا به تو ارزانی داشته، سرای آخرت را بجوی و بهره خود را از دنیا فراموش مکن) (قصص/ ۷۷)

خداوند در آیات گوناگون (بقره/ ۲۴۵ و ۱۱۲؛ نساء/ ۳۹؛ ع/ ۲۲؛ نحل/ ۱۲۸؛ فاطر/ ۲۹؛ حدید/ ۷ و ۱۱؛ ذاریات/ ۱۲۸) مومنان را به انفاق، اطعام، ایثار، قرض الحسنه، جهاد مالی، خمس، زکات، صدقه توصیه نموده است و در روایات نیز این حقیقت مورد تأیید و تشویق معصومین قرار گرفته است. (کلینی، ۱۴۰۷: ۷۲/۵) همانا دنیا سرای راستی است برای کسی که با آن به راستی برخورد کند، و خانه عاقبت است برای آن که آن را فهمید، و محل توانگری است برای آن که از آن توشه گرفت، و جای پند است برای کسی که با آن پند گیرد. مسجد عاشقان خدا، و جایگاه نماز فرشتگان، و محل فرود آمدن وحی، و تجارتخانه اولیاء خداست، که در آن کسب رحمت کردند، و بهشت را سود بردند. «(نهج البلاغه، حکمت ۱۳۱)

درسیره عملی ائمه نیز فعالیت های اقتصادی و کسب روزی حلال مور توجه قرار گرفته و خود آن حضرات در کنار عبادت برای به دست آوردن رزق حلال کار میکردند، درباره امیر مومنان علی (علیه السلام) نقل

شده است که آن حضرت با دست رنج خویش نخلستان‌هایی را آباد و چاه‌هایی را برای آب‌یاری آنها حفر کرده است و در سیره امام صادق علیه السلام نیز آمده است که شخصی به نام فضل بن ابی قزّه وارد منزل امام صادق علیه السلام می‌شود و می‌بیند که امام مشغول کار کردن در باغچه منزل است فضل گوید: به امام عرض کردم فدایت شوم اجازه دهید من و یا غلامان شما این کار را انجام دهیم امام علیه السلام فرمود: «نه من باید خودم انجام دهم چون دوست دارم خداوند مرا در حال کار ببیند که روزی حلال را با زحمت به دست می‌آورم» (ابن بابویه صدوق، ۱۴۱۱: ۱۶۳/۳)

پستی دنیا در نگاه امیر مومنان علیه السلام

دنیا در سخنان امیر مومنان علی علیه السلام بارها مذمت شده است و بی‌اعتباری و پستی آن در قالب مثل‌های زیبایی تبیین گردیده است از جمله فرموده است: «مثل دنیا همچون مار است، پوست آن نرم و درونش زهر مرگبار است، فریفته‌ی نادان به آن عشق می‌ورزد (به آن می‌گراید) و خردمند دانا از آن برحذر می‌باشد (از آن دوری‌گزیند)» (نهج البلاغه، خطبه ۳): «دنیای شما نزد من خوارتر است از عطسه (آب بینی) بز ماده» (نهج البلاغه، حکمت ۲۳۶): «به خدا سوگند این دنیای شما در چشم من خوارتر (و بی‌ارزش‌تر) از استخوان بی‌گوشت خوک است که در دست بیماری جذامی باشد» (نهج البلاغه، حکمت ۲۲۴): «و همانا این دنیای شما نزد من خوارتر و پست‌تر است از برگی که در دهان ملخی باشد که آن را می‌جود» (نهج البلاغه، حکمت ۲۲۴): «آیا آزاد مردی نیست که این خرده‌طعام باقی مانده در میان دندان (دنیای پست) را برای اهلش واگذارد؟» (نهج البلاغه، حکمت ۴۵۶) این نگاه امیر مومنان علی علیه السلام به دنیا معطوف به این نکته می‌باشد که دنیا ابزار بهره‌جویی برای آخرت قرار نگیرد و الا دنیایی که وسیله رشد معنوی و سعادت اُخروی انسان اگر قرار گیرد حتما مورد ستاش می‌باشد همانگونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «دنیا مزرعه آخرت است». (ابن ابی فراس، ۱۴۱۰: ۱۸۳/۱)

منشاء دنیا دوستی

آگاهی به منشاء دنیا دوستی نقش مهمی در مبارزه با این آفت خطرناک دارد بر همین اساس اگر کسی یا جامعه‌ای به راستی به دنبال علاج خویش از این بیماری دنیا پرستی هست باید ببیند منشاء این آفت کجاست، امام خمینی رحمته الله علیه در تبیین منشاء دنیا دوستی چنین فرموده است:

«بدان که انسان چون ولیده (زائیده) همین عالم طبیعت است و مادر او همین دنیا است و اولاد این

آب و خاک است، حب این دنیا در قلبش از اول نشو و نما مغروس است، و هر چه بزرگتر شود، این محبت در دل او نمو می‌کند و به واسطه این قوای شهویه و آلات التذایبه که خداوند به او مرحمت فرموده برای حفظ شخص و نوع، محبت او روز افزون شود و دلبستگی او رو به ازدیاد گذارد و چون این عالم را محل التذات و تعیشت خود می‌پندارد و مردن را اسباب انقطاع از آنها می‌داند، و اگر به حسب برهان حکما یا اخبار انبیا، علیهم‌السلام، عقیده مند به عالم آخرت شده باشد و به کیفیات و حیات و کمالات آن، قلبش باز از آن بیخبر است و قبول ننموده، چه رسد به آنکه به مقام اطمینان رسیده باشد، لهذا حُبش به این عالم خیلی زیاد می‌شود. و نیز چون فطرتا انسان حب بقاء دارد و از فنا و زوال متنفر و گریزان است، و مردن را فنا گمان می‌کند، گر چه عقلش هم تصدیق کند که این عالم دار فنا و گذرگاه است و آن عالم باقی و سرمدی است، ولی عمده ورود در قلب است، بلکه مرتبه کمال آن اطمینان است، چنانچه حضرت ابراهیم خلیل الرحمن، علیه‌السلام، از حق تعالی مرتبه اطمینان را طلب کرد و به او مرحمت گردید (بقره/۲۰۶). پس چون قلوب یا ایمان به آخرت ندارند، مثل قلوب ما گر چه تصدیق عقلی داریم، یا اطمینان ندارند، حب بقاء در این عالم را دارند و از مرگ و خروج از این نشئه گریزانند. و اگر قلوب مطلع شوند که این عالم دنیا پست‌ترین عوالم است و دار فنا و زوال و تصرم و تغیر است و عالم هلاک و نقص است، و عوالم دیگر که بعد از موت است هر يك باقی و ابدی و دار کمال و ثبات و حیات و بهجت و سرور است، فطرتا حب آن عالم را پیدا می‌کنند و از این عالم گریزان گردند. و اگر از این مقام بالا رود و به مقام شهود و وجدان رسد و صورت باطنیه این عالم را و علاقه به این عالم را [و صورت باطنیه آن عالم را] و علاقه به آن را ببیند، این عالم برای او سخت و ناگوار شود و تنفر از آن پیدا کند، و اشتیاق پیدا کند که از این محبس ظلمانی و غل و زنجیر زمان و تصرم خلاص شود. چنانچه در کلمات اولیا اشاره به این معنی شده است: حضرت مولی الموالی می‌فرماید: «و الله لا ینُّ اَبی طالبٍ اَنْسُ بالموتِ مِنَ الطِّفْلِ بِتَدْيِ اُمِّهِ» (نهج البلاغه خطبه ۵) «به خدا قسم که پسر ابو طالب مأنوس تر است به مردن از بچه به پستان مادرش.» زیرا که آن سرور حقیقت این عالم را مشاهده کرده به چشم ولایت، و جوار رحمت حق تعالی را به هر دو عالم نهد. و اگر به واسطه مصالحتی نبود، در این محبس ظلمانی طبیعت نفوس طاهره آنها لحظه‌ای توقّف نمی‌کرد.» (موسوی خمینی، ۱۳۸۸، الف: ۱۲۲ و ۱۲۳)

مفهوم شناسی معنویت

معنوی، منسوب به معنا و معنا در لغت، حقیقت باطن و واقعیت در مقابل صورت و ظاهر است از

این رو، معنوی به معنای حقیقی و راست، اصلی و باطنی در مقابل مادی، ظاهری و صوری است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۱۱۹/۱۴). معنویت، برآیند مجموعه اعمال و عبادات با منشاء اعتقاد به خدا و توکل و توسل بر او و اطاعت از اوامر و پرهیز از نواهی حق تعالی است. این احساس عمیق، شورانگیز، عاشقانه و برانگیزاننده است که ارمغان‌هایی چون فداکاری، ایثار، تلاش، پایداری، مجاهدت و شهادت طلبی در راه خدا و سعادت دیگر انسانها را به همراه می‌آورد. (حسینی، ۱۳۸۶: ۸۸ و ۸۹)

ارزش و جایگاه معنویت

بر اساس مفاهیم بلند قرآن، جامعه با ایمان و دارای معنویت و معتقد به ارزش‌های الهی همچون درخت تناور و ریشه دارد در مقابل توطئه‌ها، توفان‌ها و هجوم شیاطین مقاومت می‌کند اما جامعه بی معنویت، بی هویت و بی ایمان همچون گیاهان بی ریشه یا پوسیده با کمترین ضربه و تهاجم از پا در می‌آید و بدون هیچ مقاومتی فرهنگ دشمن را می‌پذیرد و تسلیم توطئه‌های بیگانگان می‌شود. (ابراهیم/۲۴-۲۷)

در ارزش‌گذاری جامعه ایمانی و سرشار از معنویت، فرازهای نورانی در قرآن ارائه شده است که می‌توان به اختصار به بعضی موارد همچون، دست‌یابی به آرامش و امنیت اشاره کرد. «(نور/۵۵) اما آنانی که از معنویت و سرمایه ایمان و بصیرت الهی بی بهره‌اند و با خدا ارتباطی ندارند، زندگی تاریک و دشواری دارند (طه/۱۲۴) خلاصه کلام درباره جایگاه معنویت و ایمان و اعتقاد راسخ به ارزش‌های الهی در زندگی بشر، باید گفت دارا بودن چنین سرمایه معنوی رمز سعادت و پیروزی هر انسان و جامعه دارای این گوهر الهی است.

بنابراین کسب معنویت از طریق تقوایی‌سازی (آل عمران/۱۲۰) مهمترین عاملی است که بر اساس فرموده قرآن مهمترین سد دفاعی را در مقابل تمام توطئه‌های دشمنان ایجاد می‌کند و نقشه‌های آنان را تارو مار می‌نماید و اگر دلسوختگان و مومنان راستین به دنبال حفظ و حراست ارزشهای الهی و خنثی نمودن مکرهای دشمنان هستند، باید برای تقویت معنویت خویش و دیگران و مبارزه با مهم‌ترین آفت آن یعنی دنیاگرایی با تمام همت وارد کارزار شوند وگرنه همه باید بدانند که در صورت سست شدن ایمان، دشمنان به راحتی در اجرا کردن نقشه‌های خطرناک خویش موفق خواهند شد، همانگونه که رهبر فرزانه در این باره فرمودند: «اگر ایمان مردم مستحکم شود از آنها موجوداتی آسیب‌ناپذیر، خستگی‌ناپذیر، فعال و پرنشاط بوجود می‌آورد اما وقتی ایمان ضعیف شد، همه آنها به دنبالش می‌آید، پس تقویت

ایمان مردم هم، یکی از دو کار اصلی است که دولت و رئیس جمهور باید به آن همت گمارند.» (بیانات؛ ۱۳۸۰/۲/۲۸)

در نقش آفرینی معنویت در زندگی انسان باید گفت این معنویت است که به زندگی انسان روح می دهد و مفاهیمی چون امید، زیبایی، آرامش و نشاط در سایه معنویت معنا پیدا می کند، در پرتو معنویت، انسان مادی به انسان الهی مبدل می گردد و فرد با معنویت می تواند در تاریخ بشریت تاثیر گذار بوده و انسانیت را متحول نماید و انسان فقط با بال معنویت قدرت سیر در ملکوت اعلی پیدا می کند.

امام خمینی رحمته نیز در اهمیت معنویت در مقابله با دشمنان فرمودند: « این معنویات هر چه قوی بشود شما قوی تر خواهید شد یک نفر آدم با ایمان می تواند با هزاران نفر بی ایمان مقابله کند و شما در عرض مدتی که جنگ کرده اید دیده اید که مساله این طوری است که ایمان وقتی در میدان می آید، همه چیز را از بین می برد، مقابله اش هر چه هست از بین می برد.» (موسوی خمینی، ۱۳۶۱: ۱۹۶/۱۹)

سخن را در این بخش با بیان رهبر فرزانه انقلاب به پایان می بریم که معتقد است آنچه دشمن را شکست داده و از آن می ترسد معنویت است و امروز اگرچه قدرت های استکباری در یک میدان بی رقیب و بی منازع چهار اسبه می تازد اما در دنیا کار به جایی رسیده است که بزرگ ترین قدرت های استکباری هم از احساسات معنوی و دینی ملت ها می ترسند، در مقابل قدرت بی مهار و بی رقیب آمریکا، امروز تنها چیزی که ایستاده است و مقاومت می کند و آمریکا را می ترساند همین بیداری معنوی انسان هاست بخصوص در مناطق اسلامی، این روح دینی و گرایش به معنویت که در میان بسیاری از ملت ها پیدا شده است، اینها را شما کردید مبارزه شما کرد. (بیانات؛ ۱۳۷۰/۷/۱۷)

زمینه های دنیا پرستی

۱. لذت های دنیایی

یکی از چیزهایی که زمینه گرایش انسان ها به سمت دنیا پرستی را فراهم می کند، جاذبه لذت های دنیوی است با توجه به اینکه انسان طبیعتاً موجودی است که نسبت به مظاهر زیبای دنیا حریص است و در صورتی که امکان بهره برداری از لذایذ مادی برایش فراهم شود کنترل خود را از دست داده و راه افراط را در پیش می گیرد و آنچنان پیش می رود که چه بسا از انکار آخرت سر در می آورد و ارزش های انسانی را به فراموشی می سپارد و حتی حاضر می شود با پایمال کردن حقوق دیگران به امکانات

بیشتری از مظاهر دنیا دست پیدا کند.

با توجه به این پیامد خطرناک، خداوند بارها در قرآن مجید این مسئله را یادآوری نموده است و جلوه‌گری و فریبندگی مظاهر دنیا را هم به مؤمنان و هم به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله متذکر شده است، آنجا که فرمود: «محبت و عشق به خواستنی‌ها که عبارت است از زنان و فرزندان و اموال فراوان از طلا و نقره و اسبان نشان دار و چهارپایان، کشت و زراعت برای مردم آراسته شده است اینها کالای زندگی زودگذر دنیاست و خداست که بازگشت نیکو نزد اوست.» (آل عمران/۱۴) و در آیه دیگری آمده است: «اموال و فرزندان کافران تو را به شگفت نیاورد.» (توبه/۵۵) «و مبادا زندگی دنیا شما را بفریبد.» (لقمان/۳۳)

البته در مورد بهره‌برداری از زینت‌های دنیا، این نکته لازم به یادآوری است که اولاً، خداوند استفاده از زینت‌های دنیا را برای مومنان حلال کرده است و هرگونه تحریم بهره‌مندی از آن را مورد سرزنش قرار داده است. (اعراف/۳۲) و ثانیاً به انسان هشدار داده است که این زینت‌ها و نعمت‌های دنیوی در راه صحیح استفاده شود و از هرگونه اسراف و زیاده‌روی نیز پرهیز گردد (اعراف/۳۱). و ثالثاً فرموده است: «لذتهای زودگذر دنیوی را بر لذت‌های ابدی آخرتی ترجیح ندهند.» (اعلیٰ/۱۶ و ۱۷)

۲. سستی ایمان

با بررسی ویژگی‌ها و اوصاف دنیا‌گرایان و افرادی که غرق در لذایذ دنیایی هستند می‌توان به راحتی به این نتیجه دست یافت که آنان چون به خدا، قیامت و حسابرسی در عالم آخرت ایمان ندارند و یا ایمان سستی دارند گرفتار دنیا زدگی شده‌اند و تمام هم و غم خویش را به پای شهوترانی، تجمل‌گرایی و دنیا دوستی ریختند و از عمل به آموزه‌های دینی در زندگی خویش دست کشیده‌اند و مسیر گمراهی را انتخاب نمودند، قرآن کریم در بسیاری از آیات این حقیقت را بیان کرده است، در سوره مدثر آمده است که وقتی در قیامت از گناهکاران علت بدبختی و انحراف آنان را می‌پرسند در نهایت پاسخ می‌دهند که ما چون قیامت را انکار می‌کردیم گرفتار شدیم (مدثر/۴۲-۴۶) و در جای دیگر قرآن بی‌ایمانی و انکار روز قیامت دلیل بی‌توجهی به رعایت حقوق یتیم و نیازمندان شمرده شده است (ماعون/۱-۳) و یا در سوره توبه بی‌ایمانی به روز قیامت، علت ترك جهاد با جان و مال شمرده شده است. (توبه/۴۴ و ۴۵) و همچنین به اعتراف کسانی که در دنیا آموزه‌های دینی را به تمسخر می‌گرفتند، علت این کارهای زشت را یقین نداشتن به روز قیامت میدانستند. (جاثیه/۳۲ و ۳۳)

۳. نا آگاهی

یکی از عوامل دل‌بستگی شدید به مظاهر دنیا نا آگاهی به حیل‌های دنیا و عواقب دنیا‌گرایی است، (عنکبوت/۶۴) از رسول گرامی اسلام ﷺ در این باره نقل شده است که فرمود: «اگر آنچه من از دنیا می‌دانم شما هم بدانید جانهایتان از {فریب آن ایمن} می‌شود» (متقی هندی، ۱۳۶۱: ۱۹۴/۳)

۴. اشرافی‌گری حاکمان

زندگی اشرافی حاکمان و مدیران جامعه یکی دیگر از چیزهایی است که می‌تواند زمینه دنیا‌گرایی مردم را فراهم نماید، این مسئله یک واقعیت اجتماعی انکارناپذیری است که هم در قرآن و هم در سخنان اهل بیت علیهم‌السلام به آن اشاره شده است، آنجا که می‌فرماید: «و (در قیامت) همه آنها در برابر خدا ظاهر می‌شوند، در این هنگام، ضعفا (پیروی کنندگان نادان) به مستکبران (و رهبران گمراه) می‌گویند: ما پیروان شما بودیم، آیا اکنون که به خاطر پیروی از شما گرفتار مجازات الهی شده ایم، شما حاضرید سهمی از عذاب الهی را بپذیرید و از ما بردارید؟ (ابراهیم/۴۱؛ غافر/۴۷) و در سخنان امیر مومنان علی علیه‌السلام نیز در این مورد آمده است که فرموده اند: «مردم به امیران و حاکمان شبیه ترند تا به پدرانشان» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۸۲: ۲۰۸)

امیر مومنان علی علیه‌السلام در زمان حکومت خویش نیز، در باره دنیا‌گرایی حاکمان، فرمانداران خویش را هشدار داده و در نامه ای به عثمان بن حنیف این گونه فرمودند: «آگاه باش! هر پیروی را امامی است که از او پیروی می‌کند، و از نور دانشش روشنی می‌گیرد، آگاه باش! امام شما از دنیای خود به دو جامه فرسوده و دو قرص نان رضایت داده است، بدانید که شما توانایی چنین کاری را ندارید اما با پرهیزکاری و تلاش فراوان و پاکدامنی و راستی، مرا یاری دهید. پس سوگند به خدا! من از دنیای شما طلا و نقره‌ای نیندوخته، و از غنیمت‌های آن چیزی ذخیره نکرده‌ام، بر دو جامه کهنه ام جامه‌ای نیفزودم، و از زمین دنیا حتی یک وجب در اختیار نگرفتم و دنیای شما در چشم من از دانه تلخ درخت بلوط ناچیزتر است» (نهج البلاغه، نامه ۵۳)

پیامد دنیا‌گرایی

دنیاه‌گرایی چه در مردم و چه در مسئولین مملکتی، پدیده خطرناکی است که پیامد ناگوار دنیوی و آخروی را به دنبال خواهد داشت، در اینجا به بعضی از آنها اشاره می‌گردد.

۱. فراهم کننده زمینه ارتکاب گناه

در قرآن یکی از عوا مل و زمینه های گناه، دوستی دنیا مطرح شده است. (یونس/ ۸ و ۷) بر اساس فرموده رسول خدا ﷺ نیز دوستی دنیا، ریشه هر معصیت و ابتدای هر گناهی است. (ابن ابی فراس، ۱۴۱۰: ۱۲۲/۲) و در سخنی دیگر نیز فرمود: «دوستی دنیا منشاء تمام گناهان است» (ابن ابی فراس، ۱۴۱۰: ۳۶۲/۲) امام خمینی رحمته الله علیه در توضیح این حدیث رسول خدا ﷺ، نکات ارزشمندی را به این شرح ارائه نمودند: «و بس است برای انسان بیدار همین حدیث شریف، و کفایت می کند برای این خطیئه بزرگ مهلك، همین که سرچشمه تمام خطاها و ریشه و پایه جمیع مفاسد است. با قدری تأمل معلوم شود که تقریباً تمام مفاسد اخلاقی و اعمالی از ثمرات این شجره خبیثه است. هیچ دین و مذهب باطلی تأسیس در عالم نشده و هیچ فسادی در دنیا رخ نداده مگر به واسطه این موبقه عظیمه - قتل و غارت و ظلم و تعدی، نتایج این خطیئه است، فجور و فحشاء و دزدی و سایر فجایع زائیده این جرثومه فساد است. انسان دارای این حبّ از جمیع فضائل معنویه بر کنار است: شجاعت، عفت، سخاوت، عدالت که مبدأ تمام فضائل نفسانیه است، با حبّ دنیا جمع نمی شود. معارف الهیه، توحید در اسماء و صفات و افعال و ذات، و حق جویی و حق بینی با حبّ دنیا متضادّند، طمأنینه نفس و سکونت خاطر و استراحت قلب، که روح سعادت دو دنیا است، با حبّ دنیا مجتمع نشود. غنای قلب و بزرگواری و عزّت نفس و حرّیت و آزاد مردی از لوازم بی اعتنایی به دنیا است، چنانچه فقر و ذلّت و طمع و حرص و رقیّت و چاپلوسی از لوازم حبّ دنیا است. عطوفت، رحمت، مواصت، مودّت، محبّت، با حبّ دنیا متخالفند. بغض، کینه، جور، قطع رحم، نفاق و دیگر اخلاق فاسده از ولیده های این امّ الأمراض است.» (موسوی خمینی، ۱۳۸۸، ب: ۴۹)

امیر مومنان علی علیه السلام نیز در این پیامد دنیا طلبی فرمود: «ای مردم! از خدا بترسید (به دنیا و کالای آن دل مبندید) چه بسا کسی امید دارد به چیزی که به آن نمی رسد و ساختمانی را می سازد که در آن ساکن نمی شود و ثروتی می اندوزد که به زودی آن را رها می کند و شاید آن را از راه نادرستی گرد آورده و از حق جلوگیری کرده است (یعنی) از راه حرام به آن رسیده و به سبب آن زیر بار گناهان رفته است. پس در قیامت با بارِ گران آن باز می گردد و در پیشگاه پروردگارش (هنگام حساب) با حسرت و اندوه می آید. چنین کسی چنان که در قرآن کریم آمده است: در دنیا و آخرت زیان بار است و زیان او زیانی است که بر همه آشکار می باشد» (نهج البلاغه، حکمت ۳۳۶)

۲. محروم شدن از محبت خداوند

امیرمؤمنان علی علیه السلام در این باره از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود: «در شب معراج، خدای متعال فرمود ای احمد، اگر بنده ای نماز اهل آسمان و زمین را بخواند و روزه اهل آسمان و زمین را بگیرد، مانند ملائکه طعام نخورد و جامه عابدان را بپوشد، ولی در قلب او درهایی از دوستی دنیا بازشود، با من در منزلم مجاورت نمیکند و محبت خود را از قلب او بیرون می رانم و قلبش را تارک میکنم تا مرا فراموش کند و شیرینی محبت خود را به او نمی چشانم» (دیلمی، ۱۴۱۲: ۲۰/۱)

۳. خواری

امیر مومنان علی علیه السلام در این پیامد دنیا دوستی خطاب به مردم دنیا دوست می فرماید: «اف بر شما ای مردم، از خطاب و تویخ بر شما خسته شدم آیا در عوض زندگانی همیشگی به زندگی ناپایدار دنیا راضی شدید؟ و به جای عزت، تن به ذلت و خواری داده اید؟» (خوبی، ۱۴۰۰: ۷۰/۴)

۴. اندوه فراوان

امیر مومنان علی علیه السلام می فرماید: «کسی که دوستی دنیا را پیشه خود سازد خاطرش را پر از اندوه می کند که آن اندوه ها دل او را از اضطراب و نگرانی انباشته می کند.» (نهج البلاغه، حکمت ۳۳) و در سخنی دیگر فرمود: «کسی که تمام همتش دنیا باشد، به هنگام جدایی از آن حسرت و اندوهش بیشتر خواهد بود.» (ابن بابویه، ۱۴۱۱: ۴۳۸/۲)

۵. دست نیافتن به آرزو و هدف

امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید: «با کسی که دلش به دنیا تعلق داشته باشد قلبش به سه چیز تعلق پیدا کند، اندوهی بی پایان، آرزویی که به آن نرسد و امیدوی که بدان نایل نشود.» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۴/۷۳)

۶. کوردلی

امیر مومنان علی علیه السلام در این باره می فرماید: «پس دنیا را رها کن زیرا دنیا دوستی، انسان را کور و کر و لال و ذلیل می کند.» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۵/۷۳)

۷. فساد عقل

امیرمؤمنان علی (علیه السلام) می فرماید: «دوستی دنیا عقل را فاسد و دل را از شنیدن حکمت ناشنوا می کند و عذاب دردناک می آورد.» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۶۵)

۸. حسرت

امیرمؤمنان علی (علیه السلام) در این باره فرمود: «با کسی که تمام همتش دنیا باشد، هنگام جدایی از آن، حسرت و اندوهش بیشتر خواهد بود.» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۸۱/۷۱)

امام صادق (علیه السلام) نیز از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در این باره نقل کرده است که حضرت فرمود: «کسی که صبر نکند و خود را راضی ننماید به مقداری که خداوند او را از مال دنیا روزی کرده است نفس او دچار حسرت‌ها می‌گردد.» (کلینی، ۱۴۰۷: ۳۱۵/۲)

از امام صادق (علیه السلام) درباره آیه، *كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ*، (بقره/۱۶۷) سوال شد، آن حضرت فرمود: «این آیه در مورد کسی است که مال خود را ترک کند و از دنیا برود و در اثر بخلی که دارد آن را در اطاعت خداوند مصرف نکند و این مال را دیگری صاحب شود و این مال را در اطاعت خدا بکار برد یا در معصیت او، بهر حال، صاحب مال در روز قیامت دچار حسرت و ندامت می‌گردد.» (نوری، ۱۴۱۲: ۶۴۶/۷)

۹. فریفته شدن

یکی دیگر از پیامد سوء دنیا دوستی فریفته شدن به دنیا است که امیر مومنان علی (علیه السلام) در این باره فرمود: «ای مردم! دنیا آرزومند و اعتماد دارنده به خود را می‌فریبد. به کسی که به آن شیفته شده، بخل می‌ورزد و به کسی که بر آن تسلط یابد، (متاع آن را به دست آورد) غلبه خواهد یافت (نابود خواهد کرد). (نهج البلاغه، خطبه ۲۳۰)

۱۰. ورود در آتش جهنم

در باره این پیامد در قرآن آمده است، کسانی که امید به دیدار ما ندارند و به زندگی دنیا دل خوش کرده و بدان اطمینان یافته‌اند و کسانی که از آیات ما غافلند، جایگاهشان آتش است.» (یونس/۷)

۱۱. فساد دین و یقین

فریبندگی دنیا سبب کفر و بی ایمانی می شود ولی زندگی دنی آنان را فریب داد و به زبان خودگواهی دادند که (به آنچه پیامبران) آوردند کافر شدند. (انعام/ ۱۳۰)

امیر مؤمنان علی (علیه السلام) در این باره فرمودند: «دنیا پرستی دین انسان را بر باد می دهد و ایمان و یقین را از او می گیرد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۲۲۹)

۱۲. انکار آخرت

یکی از پیامد خطرناک دنیاگرایی و دل بستگی به مظاهر دنیا، انکار عالم آخرت است، مرحوم علامه طباطبایی در ذیل این آیه از سوره یونس

«إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَ نَارٍ وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا» (یونس/ ۷)

درباره این پیامد فرموده است: «وقتی جهان بینی يك انسان به گونه ای باشد که تمام هم و غم او معطوف به زندگی مادی دنیا شود، تلاشش برای بقاء صرف همین زندگی دنیا می شود و به داشتن آن راضی شده، دلش به آرامشی کاذب، آرامش می یابد و دیگر به طلب آخرت بر نمی انگیزد و منکر لقای خداوند یعنی زندگی آخری می شود» (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۴/۱۰)

۱۳. فراموشی قیامت

خداوند در قرآن فرموده است: « فریبندگی دنیا سبب فراموشی قیامت و انکار آیات الهی است.» (اعراف/ ۵۱)

امام علی (علیه السلام) نیز در این باره خطاب به دنیا پرستان فرمودند: «دنیا بیش از آخرت شما را تصاحب کرده و متاع زودرس دنیا بیش از متاع جاویدان آخرت در شما نفوذ کرده و دنیا زدگی، قیامت را از یادتان برده است» (نهج البلاغه، خطبه ۱۱۳)

راه های پیشگیری و درمان از دنیاگرایی

در آموزه های نورانی اسلام به ویژه سخنان امیر مومنان علی (علیه السلام) برای پیشگیری و درمان دنیاگرایی و دنیا طلبی راه کارهای ارزشمندی ارائه شده است که در اینجا به مهم ترین آن اشاره می شود.

۱. ارتقای ایمان و یقین

دستیابی به ایمان و یقین به وجود خداوند و عالم ابدی و نظارت خدا بر اعمال انسان یکی از مهم‌ترین راهکارهای در مان دنیا گرایی است همانگونه امیر مومنان علی (علیه السلام) فرمود: «بی رغبتی به دنیا ثمره یقین است» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۳۴) و در سخنی دیگر فرمود: «زهد انسان در دنیای فانی به مقدار یقین او به چیزی است که باقی می ماند.» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۳۲۹) بنا بر این انسانی که به این درجه از یقین برسد که این دنیا فنا پذیر و آنچه باقی می ماند فقط عالم ابدی است تمام تلاش خود را برای آن عالم بکار می گیرد و به هیچ وجه به این دنیای زودگذر دل نمی بندد.

۲. ارتقای آگاهی و شناخت

یکی از راههای درمان دنیا گرایی ارتقای معرفت نسبت به خداست چرا که برترین شناخت به قول امیر مومنان علی (علیه السلام) معرفت به خداست (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۷۱۲) و اگر این معرفت برای کسی حاصل شود به تعبیر امیر مومنان علی (علیه السلام) از دنیا پرستی نجات پیدا می کند (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۳۲۹) و در جایی دیگر فرمود حتی مقدار کمی از معرفت نیز سبب زهد در دنیا می شود (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۸۰۲) و مراد از زهد بر اساس کلام نورانی حضرت علی (علیه السلام) کوتاهی آرزو، سیاسگزاری در برابر نعمت ها و پرهیز از حرام است. (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۶)

۳. یاد آوری مرگ و قیامت

یک نظر اجمالی به آیات قرآن مجید نشان می دهد که در میان مسائل عقیدتی هیچ مسأله ای در اسلام بعد از توحید به اهمیت مسأله معاد و اعتقاد به حیات بعد از مرگ، و حسابرسی اعمال بندگان و پاداش و کیفر و اجرای عدالت نیست. وجود حدود ۱۲۰۰ آیه درباره معاد در مجموع قرآن مجید که قریب به یک چهارم آیات قرآن را تشکیل می دهد، و این که تقریباً در تمام صفحات قرآن بدون استثنا، ذکری از معاد به میان آمده، و این که بسیاری از سوره های اواخر قرآن به طور کامل، یا به طور عمده، درباره معاد و مقدمات و علائم و نتایج آن سخن می گوید، شاهد گویای این مدعی است. در جای جای قرآن مجید بعد از موضوع ایمان به خدا، ایمان به جهان دیگر آمده و تقریباً در ۳۰ آیه دو موضوع را قرین هم قرار داده. و یا تعبیری شبیه آن فرموده است و در بیش از ۱۰۰ مورد اشاره به روز آخرت شده است. دلیل این همه توجه و تاکید خداوند به مسئله معاد، همان نقش هدایتگری آن است که اگر انسان با

الهام از این آیات الهی بتواند به مقام باورمندی به عالم آخرت برسد مسلماً به تقرب درگاه الهی و کمال انسانی دست خواهد یافت و به همین دلیل است که امیر مومنان علی (علیه السلام) در بیانی می فرماید: «شکونده لذت ها (مرگ) را بسیار یاد کنید» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۶۵) و در سخنی دیگر می فرماید: «هر کس فراوان یاد مرگ کند از حيله های دنیا رهایی می یابد.» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱۶۲) و همچنین آن حضرت برای کسانی که به مرگ توجه دارند و به دنبال آرزوهای طولانی نیستند و اعمال خویش را برای خدا خالص کردند طلب رحمت نموده است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱۶۳).

آری یادآوری مرگ و عالم قیامت یکی از راه کارهایی است که در سخنان امیر مومنان علی (علیه السلام) برای پیشگیری از دنیا طلبی و دنیاگرایی مطرح شده است، زیرا آثار فراوانی را به همراه دارد که در اینجا به بعضی از آنها اشاره می شود.

الف: بی رغبتی به دنیا

امیر المومنان علی (علیه السلام) در این باره فرمودند: «کسی که بسیار یاد مرگ کند به مقدار کمی از دنیا راضی می شود» (کلینی، ۱۴۰۷: ۳/۳۱۵)

ب: غفلت زدایی، آگاهی بخشی، نابودی شهوت

به تعبیر امام صادق (علیه السلام)، یاد مرگ، خواهش های باطل را از دل زایل می کند و ریشه های غفلت را می کند و دل را به وعده های الهی قوی و مطمئن می گرداند و روحیه انسان را از سنگ دلی به لطافت و رقت قلب می کشاند و نشانه های هوا و هوس را از بین می برد و آتش حرص را فرو می نشاند و دنیا را حقیر و بی مقدار می سازد. (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۳۷۱) و در سخنی دیگر در همین باره فرمودند: «کسی که کفنش با او در خانه اش باشد از غافلان به شمار نمی آید و هر زمان که به آن نظر می کند پاداش به او داده می شود» (کلینی، ۱۴۰۷: ۵/۶۳۰)

با توجه به اینکه قلب و دل انسان بر اثر اشتغال به امور دنیوی زنگار غفلت و بی خبری به خود می گیرد، یاد مرگ می تواند زداینده این آلودگی ها و روشنی بخش قلب و وجود آدمی باشد. همچنان که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) در پاسخ به سوالی در این باره فرمودند: «همچنانکه آهن زنگ میزند، این دلها نیز زنگار می بندد»، عرض شد ای رسول خدا صیقل دادن به آنها چیست؟ فرمودند: «تلاوت قرآن و به یاد مرگ بودن» (ابن ابی جمهور، ۱۴۰۵: ۲/۳۶۱) و آن حضرت در سخنی دیگر فراموشی قیامت را یکی از بزرگتری خطرات برای امت اسلام می شمار آنجا که در یامد آرزوها دراز داشتن فرمود:

«إِنَّ أَشَدَّ مَا أَلْحَوْثُ عَلَيْكُمْ مِنْهُ إِتْبَاعُ الْهَوَىٰ وَطَوْلُ الْأَمَلِ فَإِنَّ إِتْبَاعَ الْهَوَىٰ يُضِدُّ عَنِ الْحَقِّ وَطَوْلُ الْأَمَلِ يُنْسِي. الْآخِرَةَ...» بزرگ‌ترین خطری که برای شما می‌ترسم پیروی از هوا و هوس و درازی آرزوهاست زیرا پیروی از هوا و هوس انسان را از حق باز می‌دارد و درازی آرزوها سبب فراموشی آخرت می‌شود. (دیلمی ۱۴۱۲: ۲۱/۱)

۴. موعظه

موعظه و تذکر امور معنوی، اخلاقی و آخرتی از سوی عالمان عامل، نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در علاج ازدنی‌پرستی و دنیا‌گرایی دارد کم نیست شواهد تاریخی که افراد غرق شده در دنیا‌گرایی به دلیل نشستن پای موعظه انسان‌های صاحب‌نفس، دست از پرستش دنیا کشیدند و راه زهد را در پیش گرفتند و بعضی مثل هم‌ام باشنیدن موعظه امیرمؤمنان علی (علیه السلام) جان را تسلیم حق کردند. (هلالی، ۱۴۱۶: ۵۴۴) بر همین اساس هر قدر شخصیت معنوی و روحانی واعظ، فراتر و میدان موعظه اش پر جاذبه‌تر باشد، تأثیرش بر شنونده بیشتر است، امیرمؤمنان علی (علیه السلام) در آثار موعظه، سخنان ارزنده‌ای فرموده است: «موعظه غفلت را از بین می‌برد» (خوانساری، ۱۳۶۶: ۲۰۰/۳) و موعظه مایه زنده شدن دلها می‌شود» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۲۹) و «موعظه سبب صیقل شدن نفس و جلای قلوب است» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۷۲)

با توجه به این آثار موعظه، خداوند نیز یکی از راههای دعوت و هدایت انسان‌ها را موعظه قرار داده است و در قرآن، هم خود در مقام واعظ، انسانها را موعظه نموده است و هم به رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) توصیه کرده است که با موعظه، رسالت هدایتگری خود را انجام دهد (نحل/۱۲۵). نیاز انسان به موعظه در حدی است که حتی پیامبران خود را از آن بی‌نیاز نمی‌دیدند لذا وقتی رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) از جبریل درخواست موعظه می‌کند، جبریل به ایشان عرضه می‌دارد: «یا محمد هر چه می‌خواهی زندگی کن ولی بدان که خواهی مرد و به هر چه می‌خواهی دل ببندی ببند، ولی روزی از آن جدا می‌شوی و هرگونه می‌خواهی عمل کن ولی بدان روزی آن را ملاقات خواهی کرد» (کلینی، ۱۴۰۷: ۲۵۵/۳)

۵. تأمل در عواقب دنیاپرستان

یکی از راه‌های مبارزه با دنیا‌گرایی و دوستی دنیا، تأمل و تفکر در عواقب و مفاسد دنیا‌گرایان

است، زیرا اگر کسی اندکی تأمل کند در عواقب امر اهل دنیا و عشاق آن، و مفاسدی که از آنها بروز کرده، و ننگهایی که از آنها به یادگار مانده که صفحات تاریخ را سیاه و ننگین نموده، که تمام آن از حب جاه و مال و بالجمله حب دنیا بوده، و تفکر کند در اخبار و آثاری که از اهل بیت عصمت و طهارت در مذمت حب دنیا وارد شده، و مفاسدی که در دین و دنیا بر آن مترتب است، تصدیق می‌کند که با هر قیمت هست و با هر فشار و ریاضتی میسور و ممکن باشد، قطع این فساد را از صفحه قلب بکند و این ظلمت و کدورت را از فضای دل برکنار کند، لازم است بکند؛ و این با قدری اقدام و همت، تا اندازه‌ای ممکن است.» (موسوی خمینی، الف، ۱۳۸۸: ۳۰)

۶. انجام اعمال ضد دنیا طلبی

یکی دیگر از راهکارهای ریشه کن نمودن دنیا گرایی از دل و طریق علاج عملی آن است که معامله به ضدّ کند، پس اگر به مال و منال علاقه دارد، با بسط ید و صدقات واجبه و مستحبّه ریشه آن را از دل بکند. و یکی از نکات صدقات، همین کم شدن علاقه به دنیا است، و لهذا مستحبّ است که انسان چیزی را که دوست می‌دارد و مورد علاقه اش هست صدقه دهد، چنانچه در کتاب کریم الهی می‌فرماید: « به مقام نیکان نمرسید مگر آنکه آنچه را که دوست دارید انفاق نمایید» (آل عمران/ ۹۲) و اگر علاقه به فخر و تقدّم و ریاست دارد، اعمال ضدّ آن را بکند و دماغ نفس اماره را به خاک بمالد تا اصلاح شود» (موسوی خمینی، ب، ۱۳۸۸: ۵۱ و ۵۰)

نتیجه گیری

از پیش گفته های این پژوهش می‌توان به نتایج ذیل اشاره نمود:

۱. همانگونه که مهم ترین آفت جامعه در عصر امیر مومنان علی (علیه السلام) دنیاگرایی بوده است، جامعه فعلی مسلمانان نیز مبتلا به این آفت خطرناک شده است که معنویت گرایی آنها را مورد تهدید قرار داده است.
۲. معنویت، رکن اساسی هویت هر فرد مسلمان و جامعه اسلامی است که اگر از آن در برابر آفت دنیاگرایی حراست نشود هستی مسلمانان و جوامع اسلامی در معرض نابودی قرار می‌گیرد.

۳. مقصود از دنیاگرایی که به عنوان منشاء انحراف و لغزش‌ها و مهم‌ترین آفت معنویت‌گرایی معرفی شده، آن است که انسان با غفلت از اینکه دنیا تنها یکی از مراحل حیات‌وی می باشد نه همه آن، دنیا را منزل، معبود، معشوق و فرمانده زندگی خود قرار دهد و عبد و اسیر مرکب و نیروی تحت فرمان دنیا گردد و به گونه ای تعلق خاطر و وابستگی به دنیا پیدا کند که ملاک و معیار او در همه صحنه‌های زندگی، منفعت دنیوی و مادی باشد.
۴. لذت‌های دنیایی، سستی ایمان و باورهای قلبی، ناآگاهی و اشرافی‌گری حاکمان و مدیران جامعه سبب فراهم شدن زمینه دنیاپرستی می شوند.
۵. دنیاگرایی سبب فراهم شدن زمینه ارتکاب گناه، محرومیت از محبت خداوند، خواری، فساد عقل، اندوه فراوان، فساد دین و یقین، فریفته شدن به دنیا، حسرت، کوردلی، دست نیافتن به آرزوها و اهداف، انکار آخرت، فراموشی قیامت و ورود در آتش جهنم می شود.
۶. ارتقای ایمان و یقین، ارتقای آگاهی، یادآوری مرگ و قیامت، موعظه، تامل در عواقب دنیا پرستان و انجام اعمال ضد دنیا طلبی از راه کارهای مهم پیشگیری و درمان دنیاگرایی می باشد.

منابع

قرآن کریم

۱. شریف رضی محمد بن حسین، ۱۳۷۹ ق، *نهج البلاغه*، ترجمه، محمد دشتی، قم: مشهور.
۲. ابن ابی جمهور، محمد بن علی، ۱۴۰۳ ق، *عوالی اللئالی*، تحقیق: مجتبی عراقی، جلد ۲، قم: مطبعة سیدالشهداء (علیه السلام).
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، ۱۴۱۳ ق، *من لایحضره الفقیه*، جلد ۲، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۳۸۲ ش، *تحف العقول*، تهران: موسسه امیر کبیر.
۵. ابن فارس، احمد بن فارس، ۱۴۰۴ ق، *معجم مقاییس اللغة*، جلد ۲، قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
۶. تمیمی آمدی عبد الواحد، ۱۴۱۰ ق، *غرر الحکم و درر الکلم*، قم: دارالکتب اسلامی.
۷. خوانساری جمال، ۱۳۶۶ ش، *شرح غرر الحکم*، جلد ۳، تهران: دانشگاه تهران.
۸. دیلمی حسن بن محمد، ۱۴۱۲ ق، *ارشاد القلوب*، جلد ۱، قم: الشریف الرضی.
۹. دهخدا علی اکبر، ۱۳۷۷ ش، *لغت نامه دهخدا*، جلد ۱، تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۱۰. راغب اصفهانی حسین بن محمد، ۴۱۲ ق، *مفردات الفاظ قرآن*، بیروت: دارالقلم.
۱۱. طباطبایی سید محمد حسین، ۱۴۱۷ ق، *المیزان*، جلد ۱۰، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
۱۲. طوسی محمد بن حسن، *التبیین فی تفسیر القرآن*، جلد ۴، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۱۳. کلینی محمد بن یعقوب، ۱۴۰۷ ق، *الکافی*، جلد ۵، ۳، ۲، تهران: دارالکتب اسلامیة.
۱۴. متقی هندی تقی الدین، ۱۴۱۳ ق، *کنز العمال*، جلد ۳، بیروت: موسسه الرساله.
۱۵. مجلسی محمدباقر، ۱۴۰۳ ق، *بحار الانوار*، جلد ۷۳، ۷۱، ۶۳، ۵۶، ۵۴، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۶. مصطفوی حسن، ۱۳۶۰ ش، مترجم *مصباح الشریعه*، تهران: انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران.
۱۷. معین محمد، ۱۳۵۷ ش، *فرهنگ فارسی*، جلد ۲، تهران: انتشارات امیر کبیر.
۱۸. موسوی خمینی روح الله، ۱۳۸۸ ش، *آداب الصلاة*، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۹. -----، *چهل حدیث*، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

۲۰. -----، *سر الصلاة*، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۲۱. ----- ۱۳۶۱ ش، *صحیفه نور*، جلد ۱۹، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

۲۲. نوری حسین، ۱۴۱۲ ق، *مستدرک الوسائل*، جلد ۷، قم: موسسه آل البيت علیهم السلام.
۲۳. ورام بن ابی فراس مسعود بن عیسی، ۱۴۱۰ ق، *مجموعه ورام*، جلد ۲ و ۱، قم: مکتبه فقیه.
۲۴. هاشمی خوئی، حبیب الله، ۱۴۰۰ ق، *منهاج البراعه*، جلد ۴، تهران: مکتبه الاسلامیه.
۲۵. هلالی سلیم بن قیس، ۱۴۱۶ ق، *اسرار آل محمد*، ترجمه، محمدباقر انصاری زنجانی قم: نشر الیهادی.

مقالات

۲۶. حسینی سید محمد حسین، ۱۳۸۶، *معنویت و نقش آن در مبارزه با دشمن*، مجله حصون، شماره ۱۳ ص ۸۸-۱۰۹.

سایت

۲۷. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای (KHAMENEI.IR)